

гурно сè поцелосно се остварува она што во марксистичкото учење е од порано предвидено, т.е. дека колонијалните народи ќе му станат сојузник на пролетаријатот во неговата револуционерна борба за социјалистичка преобразба на светот. И повеќе од тоа — од подлабокото навлегување во дејноста на работничките и национално-ослободителните движења, комунистичките партии и сл. во одделни земји, може да се согледа, сфати и објасни противречниот карактер на тој процес, односно неговиот специфичен карактер условен од сплет на повеќе објективни околности и субјективни фактори. Станува збор за земји со специфична општествена структура каде што во најголема мера работничката класа се јавила пред домашната буржоазија, каде селанството понекаде зафаќа дури и преку 90% од вкупниот број население, каде што капиталистичкиот начин на производство не потекнува од внатрешниот развој на производните сили, туку е внесуван однадвор од колонијалните сили, итн. Во овие земји, во услови на национално и колонијално ропство и огорчена борба за ослободување од ропството, се преплетуваат одделни карактеристики на сите општествено-економски формации. Ако кон ова се додаде и економската зависност од поранешните метрополи на земјите што се ослободиле од класичниот вид национално и колонијално поробување, најразличните сплетки што ги прават капиталистичките сили и сл., тогаш е јасно дека работите стануваат уште посложени.

Книгата што авторите ѝ ја предлагаат на јавноста дава обилен материјал со кој се објаснува толку сложената положба во земјите од Африка, Азија и Латинска Америка,

а врз таа основа и специфичниот карактер на нивната борба за ослободување од колонијалното и националното поробување. Без ваквите и слични објаснувања многу настани во тие земји може да останат неправилно сфатени, зашто зад мноштвото процеси проследени со отпори и со повремени падови, потешко може да се согледа еден во суштина длабоко револуционерен процес од светско-историско значење што го забрзува одот на човештвото кон натамошен процес.

Читајќи ја книгата, се испитува вистинско задоволство не само поради резултатите што овие народи досега ги постигнале, туку пред сè поради перспективите во борбата против колонијализмот кои се очигледно на нивна страна. Ако се има предвид дека, поради спомнатите историски околности, политичките партии (и тоа не во сите земји) се формирани дури меѓу двете светски војни, а ослободителните движења се јавуваат дури по Втората светска војна, а притоа голем број од тие земји се веќе ослободени — резултатите се навистина големи. Но, уште поголеми се нивните перспективи како за конечното ослободување, така и за нивната целосна еманципација. Очигледно е дека се брише историската неправда спрема народите на Африка, Азија и Латинска Америка и нема сомневање дека слободата и социјализмот во една специфична форма ќе триумфираат и на тие континенти, зашто она што е заедничка цел на работничките и национално-ослободителните движења во тие земји е имено — социјализмот. Книгата, што му се предлага на читателот, тоа богато го илустрира.

Ст. Ј.

Г. Д. Кирьякидис, „Греция во Второй мировой войне“, Москва 1967, 362.

Со овој труд, авторот си поставил цел преку анализа на општествено-економската положба на Грција пред војната, да ги објасни причините за

исходот на настаните во Грција во текот на Втората светска војна и да ја запознае светската јавност со масовниот отпор на грчкиот народ про-

тив тројниот окупатор, и НОД на Грција го зазема заслуженото место што му припаѓа во борбата на народите против хитлеровскиот фашизам.

Уште во почетокот сметаме за нужно да забележиме дека авторот, веројатно поради својата партиска припадност, при анализа на причините за поразот на востанието, односно движењето во Грција, тргнува од погрешни позиции. Според него, пресудна улога за поразот на НОД на Грција одигра надворешниот фактор, односно грубото мешање и воената интервенција на Англија, додека субјективниот фактор, односно раководството на движењето — КПГ, главно добро ги водеше работите. Еден таков необјективен заклучок не само што го доведува во заблуда читателот, туку му прави многу лоши услуги на натамошниот развиток на самото работничко движење на Грција.

Секој добронамерен и објективен читател не може да не се согласи со заклучокот на Н. Пејов за тоа многу важно прашање. Еве што вели тој: „Во времетраењето на Втората светска војна во Грција постоеа објективни услови да биде урнат националниот режим на грчката буржоазија и да се воспостави народна власт. Меѓутоа, од субјективни слабости и грешки на раководството на движењето на отпорот против фашистичката окупација и домашните предавници и грубото вооружено мешање на англиските империјалисти, движењето на отпорот олично во Национално-ослободителен фронт — ЕАМ и вооружените единици на грчката ослободителна армија — ЕЛАС, не успеа.“¹⁾ Го поместувам во целост овој став на Н. Пејов затоа што сметам дека секој друг обид за поинакво приоѓање кон тоа прашање неминовно води на погрешен заклучок. И покрај наведениот и други недостатоци, трудот на Г. Киријакис²⁾ заслужува внимание затоа што имаме можност да се запознаеме со многу важни настани што се оди-

граа во Грција и херојската борба на грчкиот и македонскиот народ против фашистичкиот окупатор.

Книгата е поделена на единаесет глави, а на крајот е даден заклучок, список на користена литература и архивски документи и показател на имиња. Во почетокот, авторот го разгледува периодот меѓу двете светски војни во кој Грција преживеа економска и политичка криза поради што падна под целосна контрола на англискиот капитал. Последица од тоа беше да се развие работничкото движење и да зајакне влијанието на КПГ меѓу широките народни маси и, како реакција на тоа, воведувањето на монархофашистичката диктатура на Јоанис Метаксас на 6. VIII. 1936 година. Во продолжение Киријакис, задржувајќи се на нападот на фашистичка Италија против Грција на 28. X. 1940 година, вели дека грчките властодршци, уловени во мрежите на петтата колона, не верувале во антифашистичкото расположение на народот и во неговата способност и смелост да му се спротистави на многу појакиот агресор. Поради тоа, тие пред војната веделе колабораторска, а за време на војната — и капитуланска политика. Според тоа, заслугата за албанската сполета е исклучително му припаѓа на грчкиот народ. Понатаму, авторот зборува за нападот на Германија на 6. IV. 1941 година, за капитулацијата и за окупацијата на Грција и нејзиното распарчување меѓу Германија, Италија и Бугарија.

На окупацијата на земјата и положбата на народот во неа, на појавата и развитокот на вооружениот отпор — авторот му доделува голем простор. Развитокот на народноослободителната борба, омасовувањето на партизанските одреди и нивното организирање во регуларни единици, односно во Грчката народноослободителна армија — ЕЛАС, создавањето слободна територија и воспоставувањето народна власт во 1943 година, според авторот, се успеси што

¹⁾ Н. Пејов, — Македонците и граѓанската војна во Грција, Скопје 1968, стр. 9.

²⁾ Г. Киријакис е од грчко потекло. Работи во Институтот за историја при АН на СССР.

се должат на борбеноста на грчкиот народ и успехите на Црвената армија на Источниот фронт, а не и на влијанието на силното НОД на Југославија. Задржувајќи се на бугарската окупација на дел од Егејска Македонија, авторот го засага и македонското прашање. Според него, македонското прашање уште одамна било предмет на остри конфликти меѓу балканските држави, а особено меѓу Грција и Бугарија, и тоа не за некое нерешено територијално прашање, туку тоа секогаш им служело како објект за свои политички шпекулации. Во продолжение на тоа прашање, Киријакидис тврди дека бугарскиот народ се спротивставил на бугарската окупација на Македонија, а Македонците од Вардарска и Егејска Македонија со одвратност се однесувала спрема бугарскиот окупатор и масовно им пристапија на партизаните. Што се однесува до политиката на раководството на ЕАМ (Национален ослободителен фронт) спрема Македонците — тоа беше интернационалистичка и марксистичка и, благодарение на таквата национална политика на КПГ, Македонците без резерва му пристапија на НОД и партизаните на ЕЛАС, заклучува авторот. Овде нека ни дозволи авторот да му кажеме отворено дека е необјективен и недоследен. Имено, точно е дека Македонците од Егејска Македонија масовно и без резерва му пристапија на движењето на отпорот, бидејќи веруваа дека со победата на народната револуција ќе бидат реализирани и нивните вековни идеали за национална и социјална слобода. Но, сосем не е точно неговото тврдење дека раководството на КПГ водело правилна политика спрема националното прашање, односно спрема Македонците. Секако веруваме дека на авторот му се познати настаните од тој период и во врска со тоа прашање. Благодарение на неправилната политика на раководството на движењето, односно на КПГ спрема Македонците за време на НОБ, дојде до отворен конфликт околу националното прашање и отцепување од редовите на ЕЛАС на Македонците на чело со Н. Пејов и до формирање посебна македонска партизанска единица што

требаше да ѝ послужи како јадро на македонската народноослободителна војска, потоа — забраната и растурањето на македонската антифашистичка организација СНОФ, воениот напад на ЕЛАС против македонските партизански единици кои, поради надмоќноста на ЕЛАС, беа принудени да ја напуштат територијата на Ег. Македонија и да преминат на територијата на Вардарска Македонија и да ја продолжат борбата до конечна победа над фашизмот. Дали може да се тврди, дури и да се зборува за некоја правилна политика на раководството на КПГ спрема Македонците за време на НОБ, ќе му допуштиме на самиот читател да изведе заклучок. Развивајќи ја мислата за интернационалистичката политика на раководството на КПГ за време на НОБ, авторот накратко се осврнува на врските меѓу НОД на Грција со НОД на Југославија и Албанија и, во врска со тоа, го спомнува одржаниот состанок на воени претставници на НОД од овие земји во летото 1943 година во Грција. Настојувајќи да го упати читателот во причините за поразот на грчкиот НОД, авторот вели дека домашната и странската реакција, откако видела дека движењето на отпорот зело широк размах и претставува значителна сила доволна и способна да го реши прашањето на власта во своја полза, приступила кон формирање свои воени формации со единствена задача да го задушат НОД и да го вратат старото устројство на работите во Грција. Понатаму, тој подробно се задржува на односите на ЕЛАС со тие формации, на воените судирања и борби меѓу ЕЛАС и тие формации, на интригите на англиската воена мисија и настојувањето на Англия да го стави ЕЛАС под своја контрола, на обидите на домашната и странската реакција да ги парализира ЕАМ и ЕЛАС и др.

Во продолжение Киријакидис зборува за успехот на Англия да ја стави под своја контрола Народноослободителната армија — ЕЛАС, кое нешто имаше трагични последици не само за НОД, туку и за целата земја. Со потпишувањето на договорот од страна на ЦК на ЕЛАС за

создавање обединета команда на сите партизански одреди на Грција, потчинета на блискоисточната англиска воена команда, ЕЛАС ја изгуби својата самостојност и, со потпишувањето на Ливантскиот и Казертскиот договор, според кои, со првиот, официјално се повикува англиската војска да учествува во борбите за ослободување на земјата, а со вториот НОВ на ЕЛАС му се

потчинува на англискиот генерал Скомби, — судбината на НОД беше запечатена. Натаму авторот се осврнува на разните фази на НОВ, ослободувањето на земјата од единиците на ЕЛАС, на воената интервенција на Англија во декември 1944 година и капитулацијата на ЕЛАС, што значеше и крај на НОД.

Р. К.

„Dokumenta të shekullit XV për historinë e shqipërisë. Tiranë 1967

Институтот за историја и јазик при државниот Универзитет во Тирана, со цел посестрано да го изучи историското минато на албанскиот народ, формира екипи од научни работници кои ги изучуваат изворните документи што се однесуваат до албанската историја. Тие изворни материјали, собрани во разни европски и други центри, се публикуваат од страна на Институтот како документи во оригинал, а напоредно и во превод, за сите историски периоди. Со оваа работа, Институтот им овозможува на научните работници да ги ползуваат овие материјали за своите научни трудови, а од друга страна, со ова се фрла светлина врз многу настани што воопште не се обработени во досегашната историографија.

Вакви публикации на изворни материјали се издадени скоро за сите историски периоди, почнувајќи од најстарите времиња. Овие документи се во четвртиот том на изворни материјали за периодот 1479—1506 година, т.е. од времето на попаѓањето на последните албански градови под турска власт. Овој период одбележува развиток на вооруженото движење на албанскиот народ за враќање на изгубената слобода. Треба да се подвлече дека во оваа публикација од околу 300 страни, 250 страни им се посветени на изворните материјали од европските архиви. Последните 40 страници се исполнети со регистарот на имиња и со библиографија. Во овие објавени документи не се опфатени патописните

материјали. Сите овие документи се создадени надвор од пределите на селени со албанско население, од страна на заинтересирани кругови и држави за борба против турската власт на Балканскиот Полуостров. Авторите на овие материјали се луѓе отстрана, во служба на една или на друга заинтересирана држава за односните предели.

Материјалите се пообемни за времето на честите движења и настани кај албанскиот народ, кое ги заинтересирало и европските држави. Токму затоа овие материјали не ги обработуваат подеднакво сите настани кај албанскиот народ, туку зависно од интересите на соодветни држави. Исто така, материјалите се и територијално ограничени, затоа што во нив се опфатени интересите на соседните европски држави. Треба да се подвлече, дека овие материјали се повеќе од политички и воен карактер, доколку за општествено-економскиот аспект на настаните помалку се зборува.

Од сите документи објавени во оваа публикација, се издвојуваат три главни извори на тогашните хроничари, како што се: годишниците на Доменико Малипиерос, ракописот на Стефано Магно, како и дневниците на Марино Санутос. Во дневниците на Санутос наоѓаме материјали за вооруженото движење на албанскиот народ од 1499—1506 година, раководено од внукот на Скендербег, Ѓерѓ Кастриота-Младиот. Во овие дневници се опишуваат настани на југ од Валона, каде што се бореле